

Hindemith Paul (1895-1963)

Obok [Igora Strawińskiego](#) najwybitniejszy przedstawiciel nurtu neoklasycznego w muzyce [XX wieku](#)

Urodzony 16 listopada 1895 roku w Hanau nad Menem Paul Hindemith nie miał szczęśliwego dzieciństwa. Jego ojciec, z zawodu malarz pokojowy, stosował drakońskie metody wychowawcze i sprawował nad dziećmi najściślejszą kontrolę. Do szkoły poszedł Hindemith w Mühlheim i tam też pobierał pierwsze lekcje gry na skrzypcach. W 1908 roku podjął studia w zakresie gry skrzypcowej w konserwatorium we Frankfurcie, w klasie Adolfa Rebnera. Dopiero od jesieni 1912 roku rozpoczął tam także naukę kompozycji, a potem jeszcze dyrygentury. Studia instrumentalne były priorytetem, gdyż Hindemith musiał wspomagać finansowo rodzinę. Uznano go zresztą za utalentowanego skrzypka o miękkim i pięknym tonie. Pracował też jako muzyk orkiestrowy, grając w orkiestrze teatralnej we Frankfurcie, a latem w uzdrowiskach. Od 1915 roku był też członkiem [kwartetu](#) smyczkowego założonego przez Rebnera, w którym grał początkowo na [skrzypcach](#), a potem na [altówce](#).

W 1917 roku został powołany do służby wojskowej, co nie przerwało jego kariery muzycznej, gdyż nie tylko mógł grać, lecz także — za zgodą dowódcy pułku, który był wielkim miłośnikiem muzyki — komponować. Napisał wówczas *Kwartet smyczkowy* op. 10, który w 1919 roku wykonano na pierwszym publicznym koncercie kompozytorskim Hindemitha we Frankfurcie. Na początku lat 20. powstały dwie [oper](#) o ekspresjonistycznej wymowie: *Mörder, Hoffnung der Frauen* (*Morderca, nadzieja kobiet*) i *Sancta Susanna*, zaś kameralne dzieła kompozytora (m.in. *Kammermusik* nr 1, *Kwartet smyczkowy* op. 16) wykonywano na prestiżowych festiwalach nowej muzyki w Donaueschingen.

W 1924 roku Paul Hindemith poślubił Johannę Gertrudę Rottenberg, córkę głównego dyrygenta opery we Frankfurcie, Ludwiga, z którą spędził resztę życia. Często wspólnie muzykowali (Gertruda grała na [wiolonczeli](#)), a żona wspomagała karierę męża, zajmując się m.in. jego korespondencją i organizacją tras koncertowych.

W 1927 roku Hindemith zatrudnił się w berlińskiej Hochschule für Musik i aktywnie włączył w życie kulturalne Niemiec. Uznawany był zarówno za świetnego kompozytora, jak i interpretatora. Grał w kwartecie smyczkowym Amar-Hindemith, w [triu](#) smyczkowym, działał również jako solista. Z myślą o sobie skomponował koncerty solowe na altówkę (*Kammermusik* nr 5) i wiola d'amore (*Kammermusik* nr 6), a także *Konzertmusik* op. 48 na altówkę i [orkiestrę kameralną](#). W 1929 roku grał światową premierę *Koncertu altówkowego* Williama Waltona. Hindemith współpracował z najlepszymi dyrygentami i

realizował prestiżowe zamówienia na nowe kompozycje — w 1930 roku napisał np. na zamówienie Sergiusza Kusewickiego i Boston Symphony Orchestra *Konzertmusik* na instrumenty smyczkowe i dęte blaszane op. 50.

Ważny nurt w działalności Hindemitha stanowiło propagowanie ruchu amatorskiego w muzyce i tworzenie dla niego repertuaru (np. [kantata](#) dla dzieci *Wir bauen eine Stadt*, 1930). W dorobku Hindemitha pojawiły się także utwory na instrumenty mechaniczne ([fortepian](#), [organy](#), gramofon), elektroniczne (np. *Konzertstück* na trautonium i orkiestrę smyczkową z 1930 roku) oraz muzyka dla radia i filmu.

Po przejściu władzy przez narodowych socjalistów w 1933 roku pozycja Hindemitha na niemieckiej scenie muzycznej uległa zachwianiu. W prasie rozpoczęła się skierowana przeciw kompozytorowi kampania, zakazano grania jego muzyki w radiu, w końcu, w 1934 roku, zaatakował go osobiście Goebbels, nazywając *atonalnym twórcą hałasu*. Coraz bardziej zrezygnowany Hindemith zaczął poważnie myśleć o emigracji. Odkąd zakazano mu wykonań w Niemczech, musiał rozejrzeć się za możliwościami działania za granicą. Istotne kontakty nawiązał w USA, gdzie trzykrotnie gościł (1937, 1938, 1939), poznając przy okazji amerykański styl życia i warunki, w których przyjdzie mu żyć.

Wyjechał do Stanów w lutym 1940 roku, mając zaaranżowane wykłady uniwersyteckie (m.in. jako gościnny profesor w Yale University) i letnie kursy kompozytorskie. W czerwcu 1945 roku kupił dom w New Haven, a rok później uzyskał amerykańskie obywatelstwo. W Ameryce odniósł niewątpliwy sukces, zarówno jako kompozytor i pedagog, jak i teoretyk oraz inicjator historyczno-autentycznej praktyki wykonawczej. Jego dzieła (m.in. *Symfoniczne metamorfozy na tematy Webera*) były doskonale przyjmowane. W czasie wojny pracował też nad kodyfikacją zasad własnego języka dźwiękowego, które zawarł w pracy *Unterweisung im Tonsatz* i zademonstrował praktycznie w fortepianowym cyklu *Ludus tonalis* (1942).

Po wojnie Hindemith zaczął poważnie rozważać możliwość powrotu na Stary Kontynent. W 1949 roku otrzymał z Uniwersytetu Zuryskiego ofertę objęcia tam katedry muzykologii. Początkowo dzielił swą działalność pedagogiczną pomiędzy Zurych a Yale, ale gdy nie mógł już udźwignąć ciężaru podwójnych obowiązków, w 1953 roku przeniósł się z rodziną do Szwajcarii. Osiadł w willi La Chance w Blonay, z widokiem na Jezioro Genewskie.

Paul Hindemith, Die Harmonie der Welt

Nadal intensywnie komponował i dyrygował. Do najważniejszych jego dzieł z tego czasu zaliczyć trzeba [symfonię](#) (1951) i [operę](#) (1957) *Die Harmonie der Welt*, które oddają ideę uniwersalnego ładu wszechświata. Jako dyrygent coraz częściej prowadził nie tylko własne kompozycje, ale i muzykę innych twórców — w pierwszym rzędzie [Bacha](#), [Haydna](#) i [Mozarta](#). Metodycznie rozszerzał swój repertuar o utwory, które uważał za zapomniane, jak np. *Wielka fuga* op. 133 [Beethovena](#) w wersji na orkiestrę smyczkową czy *Symfonia „Szkocka”* [Mendelssohna](#) oraz o dzieła XX-wieczne (m.in. [Bartóka](#), Blachera, [Berga](#), Dallapiccoli, [Honeggera](#), Milhauda, Petrasiego, Pistona, [Schönberga](#), [Strawińskiego](#), Waltona i [Webera](#)). Swe preferencje repertuarowe zmodyfikował pod koniec lat 50., realizując ideę ukazywania jedności muzyki na koncertach obejmujących wiele jej gatunków i stylów.

Hindemith poważnie zachorował w dniu swych 68. urodzin. W wyniku serii udarów mózgu zmarł późnym wieczorem 28 grudnia 1963 roku. Po pogrzebie, w którym uczestniczył krąg najbliższych przyjaciół, kompozytor spoczął na cmentarzu w St. Legier, niedaleko swego domu w Blonay.

dr hab. Iwona Lindstedt

Ciekawostki

W latach berlińskich Hindemith był wielkim fanem kina i miłośnikiem sportu. Kochał Charliego Chaplina, Bustera Keatona i Harolda Lloyda. W wolnym czasie brał lekcje boks i pływania, a także chodził z żoną na mecze piłki nożnej.

W 1923 roku Paul Hindemith zamieszkał w tzw. wieży pasterzy z XIV wieku, która była ostatnim reliktem średniowiecznej twierdzy Sachsenhausen. Sam poniósł koszty jej odbudowy i renowacji, a matka i siostra kompozytora mieszkały w niej aż do 1943 roku. W 2011 roku wieża została odnowiona — zaaranżowano w niej sale wystawowe i koncertowe.

Hindemith miał duże zdolności plastyczne. Chętnie rysował karykatury żony, przedstawiając ją — zgodnie ze znakiem zodiaku — jako lwicę. Liczne podobizny lwów zdobiły też ściany willi „La Chance” — ostatniego miejsca zamieszkania Hindemitha w szwajcarskim Blonay.